

Κιρκάσιοι

Περίληψη :

Η κιρκασιανή εθνότητα εντάσσεται στο βορειοδυτικό κλάδο των ιβηροκαυκασιανών λαών. Η επιρροή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στους Τσερκέζους ασκήθηκε κυρίως μέσω της επικυριαρχίας των Τατάρων της Κριμαίας, οι οποίοι βρισκόταν υπό οθωμανική προστασία. Κατά τους Ρωσο-οθωμανικούς πολέμους του 19ου αιώνα, πολλοί Κιρκάσιοι κατέφυγαν ως πρόσφυγες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Χρονολόγηση

17ος-20ός αιώνας

Γεωγραφικός εντοπισμός

Εύξεινος Πόντος

Ονομασίες

Κερκέται, Ζιγχοί, Κιρκάσιοι, Τσερκέζοι

1. Εισαγωγή

Οι Τσερκέζοι, ή Κιρκάσιοι κατά την ελληνική εκδοχή του εθνονυμίου, συνιστούν αυτόχθονα λαό με μακρά ιστορική παρουσία στην ανατολική παρευξείνια ενδοχώρα, που όμως αναδείχθηκαν ιδιαίτερα ως ιστορικός παράγοντας της ευρύτερης περιοχής κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού, αρχικά στο πλαίσιο της ρωσικής επέκτασης προς τον Καύκασο και, στη συνέχεια, ως πρόσφυγες, στην ιστορική εξέλιξη της ύστερης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της πρώιμης τουρκικής δημοκρατίας.

2. Προέλευση ονομασίας – Καταγωγή

Το όνομα Κερκέται, που απαντά στα έργα γεωγράφων της Αρχαιότητας για να δηλώσει λαό που κατοικούσε στα νότια της Αζοφικής, μπορεί να θεωρηθεί με ασφάλεια ότι αναφέρεται στους μετέπειτα γνωστούς ως Τσερκέζους και υποδηλώνει την αρχαιότητα του λαού αυτού στο χώρο της αρχικής εγκατάστασής του. Οι Κερκέται των Ελλήνων συγγραφέων δηλώνονται επίσης με την ονομασία Ζιγχοί· έτσι ήταν γνωστοί και στους Βυζαντινούς, που είχαν μάλλον περιορισμένες σχέσεις μαζί τους στο πλαίσιο της ευρύτερης πολιτικής τους αναφορικά με τη Μαύρη Θάλασσα.

Η κιρκασιανή εθνότητα εντάσσεται στο βορειοδυτικό κλάδο των ιβηροκαυκασιανών λαών και είναι πλέον συγγενής ως προς τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα με τους Αβασγούς. Ο εθνικός χώρος των Κιρκασίων εντοπιζόταν στη βορειοανατολική ενδοχώρα του Ευξείνου, από τις νότιες ακτές της Αζοφικής μέχρι την πεδιάδα του Κουμπάν στο βορειοδυτικό Καύκασο.

3. Γλώσσα – Κοινωνική και πολιτική δομή

Η γλώσσα των Τσερκέζων είναι η Adige, που ανήκει στον ιβηροκαυκασιανό κλάδο των ινδοευρωπαϊκών λαών. Η Adige ήταν μόνο προφορική γλώσσα μέχρι τη δεκαετία του 1920, οπότε μεταξύ των ολιγάριθμων Κιρκασίων που απέμεναν στη ρωσική-σοβιετική επικράτεια επιχειρήθηκε η ανάπτυξη γραπτής εκδοχής της με τελική υιοθέτηση του κυριλλικού αλφαβήτου το 1930, αφού εξετάστηκαν και οι περιπτώσεις του αραβικού και του λατινικού. Παράλληλα, ήδη από το 1925 μία παραλλαγή της Adige (η ανατολική) είχε θεσπιστεί ως διακριτή γλώσσα με την ονομασία Kabrad.

Η κοινωνική και πολιτική οργάνωσή τους ήταν φυλετική και ουδέποτε συγκρότησαν ιδιαίτερο και διακριτό κράτος, με αποτέλεσμα να βρίσκονται κατά το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας τους υπό την επικυριαρχία άλλων λαών και κρατικών οντοτήτων, διατηρώντας όμως την αυτοτελείά τους. Έτσι, κατά τη Μεσαιωνική και Νεότερη εποχή, οι Κιρκάσιοι βρέθηκαν διαδοχικά κάτω από την επικυριαρχία των Χαζάρων, των Κουμάνων, των Τατάρων της Χρυσής Ορδής και της Κριμαίας.

Κιρκάσιοι

4. Οι Τσερκέζοι και οι Οθωμανοί

4.1. Από το 17ο αιώνα έως το 19ο αιώνα

Οι σχέσεις των Τσερκέζων με την Οθωμανική Αυτοκρατορία ξεκινούν το 17ο αιώνα, όταν εξελίχθηκαν σε σημαντική πηγή άντλησης σκλάβων για την Υψηλή Πύλη, ενώ κατά τον αιώνα αυτό διαδόθηκε μεταξύ των Τσερκέζων και ο εξισλαμισμός, διαδικασία που υποστηρίχθηκε από τους Οθωμανούς. Η επιρροή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στους Τσερκέζους ήταν έμμεση και ασκήθηκε μέσω της επικυριαρχίας των Τατάρων της Κριμαίας, κράτους που βρισκόταν υπό την οθωμανική προστασία. Όμως, η κατάλυση του χανάτου της Κριμαίας το 1792 κατέστησε τις υποθέσεις των Τσερκέζων και των άλλων μουσουλμανικών λαών του βόρειου Καυκάσου αντικείμενο άμεσης προτεραιότητας για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ιδίως λόγω των ρωσικών επεκτατικών πιέσεων που ασκούσαν σε αυτή την περιοχή.

4.2. Από το 19ο έως τον 20ό αιώνα

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία αναγκάστηκε να αναγνωρίσει με τη συνθήκη της Αδριανούπολης (1829) τα ρωσικά δικαιώματα στη χώρα των Τσερκέζων· οι τελευταίοι, όμως, δεν αποδέχτηκαν την επιβολή της ρωσικής εξουσίας και η αντίστασή τους οδήγησε σε παρατεταμένη σύρραξη, που διήρκεσε μέχρι το 1864 και έληξε με τη [μαζική φυγή](#) των Τσερκέζων.¹ Το μεγαλύτερο μέρος του τσερκεζικού πληθυσμού, περίπου 500.000 άτομα,² εγκαταστάθηκε τότε στην οθωμανική επικράτεια, κυρίως στην Ανατολία αλλά και στα Βαλκάνια. Η εκεί παρουσία τους αποτέλεσε παράγοντα αστάθειας, καθώς προκλήθηκαν προβλήματα στις σχέσεις τους με τους εντόπιους χριστιανικούς αλλά και μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Ως υπήκοοι της τουρκικής δημοκρατίας οι Τσερκέζοι βρέθηκαν κάτω από την επίδραση των αφομοιωτικών εκτουρκιστικών επιδράσεων που αναπτύχθηκαν εντός του τουρκικού κράτους, οι οποίες συντέλεσαν στη ραγδαία μείωση αυτών που διατηρούσαν τα κιρκασιανά εθνοτικά χαρακτηριστικά (παρέμεναν 66.691, σύμφωνα με την απογραφή του 1945), έως την πλήρη εξαφάνισή τους.

Κάποιοι αντικεμαλικοί Κιρκάσιοι, που κατά τη μικρασιατική εκστρατεία εντάχθηκαν στον ελληνικό στρατό και διέφυγαν μαζί του, εγκαταστάθηκαν το 1923 στη Θράκη και ενσωματώθηκαν στη μουσουλμανική μειονότητα της Ελλάδας.³ Όμως, οι τάσεις εκτουρκισμού που επέδρασαν επί σειρά ετών στη μειονότητα δεν άφησαν ανεπηρέαστους και τους ευάριθμους Κιρκάσιους εντός αυτής, ώστε σύντομα δε διακρίνονταν ως ιδιαίτερο στοιχείο της.

1. *İslam Ansiklopedisi 3* (İstanbul 1993), σελ. 376, βλ. λ. "Çerkesler" (M. Bala).

2. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια 14* (Αθήνα 1930), σελ. 454, βλ. λ. «Κιρκάσιοι (οι), ή Τσερκέζοι» (Ν. Μοσχόπουλος).

3. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια 14* (Αθήνα 1930), σελ. 454, βλ. λ. «Κιρκάσιοι (οι), ή Τσερκέζοι» (Ν. Μοσχόπουλος).

Βιβλιογραφία :

	Αναγνωστοπούλου Σ. , <i>Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες. Από το Μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό Έθνος</i> , Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997
	Μοσχόπουλος Ν. , "Κιρκάσιοι (οι), ή Τσερκέζοι", <i>Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια</i> , τόμ. 14, Αθήνα 1930, 454
	Bala M. , "Çerkesler", <i>İslam Ansiklopedisi 3</i> , İstanbul 1993, 375-386